

מלחמה, שלום ונרטיבים

בפרשתנו קוראים אנו על מלחמות ישראל בעבר הירדן המזרחי, לפני כניסתם לארץ, וכנראה גם על ספר היסטוריה ראשוני שליווה את התורה, בו נרשמו קורות מלחמות בני ישראל. בפתח הדברים המצוטטים קוראים אנו (במדבר כא, יד): "על פן יאמר בספר מלחמת ה' את זה בזה בסופה - ואת הנחלים ארנון..." לדברי הפסוק "את זה בזה בסופה", על העיר זהב שבסופה או על ידה - מקומות שקשה לנו היום לאתר, יש חשיבות פוליטית רבה. בני ישראל נצטוו לכבד את השלמות הטריטוריאלית של מואב ועמון. מהפסוקים בפרשתנו למדנו שציווי זה לא חל על השטחים שסיחון מלך האמורי כבש ממואב, ובתוכם זהב. אחרי כיבוש סיחון חדלו שטחים אלה להיות חלק ממואב. עובדה זאת תבוא לידי ביטוי בדברי יפתח (שופטים יא, יב-כח), המנהל משא ומתן הדיפלומטי עם מלך עמון:

- מה לי ולך? כי באת אלי להלחם בארצי?

- כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים ועד הניבק ועד הירדן ועתה תשיבה אותה? בשלום...

- כה אמר יפתח: לא לקח ישראל [ממך] את ארצי מואב ואת ארצי בני עמון... ולא באו בגבול מואב כי ארנון גבול מואב... ויאסף סיחון את כל עמו... וילחם עם ישראל, ויתן ה' א-להי ישראל את סיחון ואת כל עמו ביד ישראל... ויירש ישראל את כל ארצי האמרי יושב הארץ. הריא."

סטטוס קוו חדש נוצר אז, לפני כשלוש מאות שנה, מוסיף יפתח, "ומדוע לא הצלתם בעת הריא?"

עד כאן היסטוריה עתיקה. בתלמוד (קידושין ל ע"ב) דורש רבי חייא בר אבא את הפסוק בצורה שתישאר אקטואלית עד עצם היום הזה. הביטוי "בספר מלחמת ה'", מתייחס, לדבריו, למלחמה על הספר: "אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים [בשעת הלימוד] אויבים זה את זה". הדעת נקנית על ידי המחלוקת, מלחמת הדעות. אולם, מוסיף רבי חייא בר אבא: "אינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה שנאמר את זה בזה בסופה אל תקרי בסופה אלא בסופה". רש"י מפרש: "מלחמה שעל ידי ספר, אהבה יש בסופה". גם פסוקים המדברים על חיצי מלחמה בספר 'תהלים' פורשו כמתייחסים למתפלמסים על תורה ודעת: "כחצים ביד גבור פן בני הנעורים... אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבשו כי ידברו את אויבים בשער" (קכז, ה). מי הם האויבים בשער שכנגדם חייב אתה לכוון את חציך השנונים? תלמידי חכמים כמוך. במילים אחרות, הקולגים שלך!

פירושו של רבי חייא בר אבא מהווה ניסיון לאחד בין שני אידיאלים סותרים: אמת ושלוש. הפוסט-מודרניזם בחר בשלוש, ושילם עם הנכונות לוותר על כל חיפוש האמת והטוב. ערכים הפכו להיות לא יותר מאשר מנהגים תרבותיים שונים, אותם עלינו לכבד אף כאשר הם בלתי אנושיים בעליל. אם אין מלחמות בעד האמת, שלום ישרור בעולם. כאן הופיע הנרטיב, לעזרתו של הפוסט-מודרניזם. התיאוריה עליה התווכחנו אתמול, אינו אלא נרטיב, סֵפֶר בעברית, מילה מתועבת הקובעת שכל קביעה מדעית או היסטורית מבטאת בעצם אינטרסים. הדוגמה הקלאסית: שני הנרטיבים המקבילים, הסיפר הציוני על ייבוש הביצות, והסיפר הפלשתינאי המכחיש זאת. לשניהם אותו תוקף! זוכר אני שיחה רדיופונית שהייתה לי עם דב רפל ז"ל בה הגיב הוא על כך: "אני עבדתי בייבוש הביצות, וכמעט שטבעתי באחת מהן". אין ספק שעלינו לתקן את זכרוננו: הוא כמעט טבע עד מוות, בנרטיב הציוני. הסופיסטים של יוון העתיקה נולדו מחדש בפוסט-מודרניזם, ובו ממשיכים הם להורות ספקנות ביחס לכל אמת ולכל ערך. לא רחוק ממוקמים הציניקנים החושבים שהיות ואי אפשר להוכיח תוקפו של שום ערך, ניתן לעשות הכל. כשסופיסטים לא מועטים מוחאים כפיים. ואנו? על כולנו להיות סוקרטיים המחפשים את הטוב ואת האמת, למרות הקושיות והספקות.

האם ניתן לדרוש אמת, ולא לאבד את השלוש? ואולי, למזג בין מלחמה לשלוש? מתוך כך הבינונו אותה אמרה קלאסית (ברכות סד ע"א): "תלמידי חכמים [הדורשים את האמת] מרבים שלום בעולם". ובהקשר רחב יותר, האם ניתן להבטיח שמלחמת דעות לא תיהפך למלחמת דמים? סֵפֶר מִלְחָמַת ה', דורש מאיתנו לא להיכנע, לא לוותר על חיפוש האמת, לדבוק באמונתנו אף כשבכך חייבים נהיה להילחם בודדים נגד רבים. מ'והב בסופה' למדנו את הדרישה והציפייה לאהבה ולסובלנות.